

Magyar-német filológiai kapcsolatok a Grimm-fivérek tevékenységének hatása tükrében

Lipócziné Dr. Csabai Sarolta

Idegennyelvi és Továbbképzési Intézet, Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar

Összefoglalás

A Grimm-mesék megjelenésének 200. évfordulója alkalmából számos kutató foglalkozott világszerte a Grimm-fivérek úttörő jellegű folklorisztikai, irodalmi és nyelvészeti tevékenységével, valamint annak recepciójával és hatásával az egyes nemzeti kultúrákban. E kutatások eredményeként - elsősorban a német nyelvterületen - publikációk egész sora jelent és jelenik meg.¹ Ezek sorába illeszkedik e tanulmány is, amely korabeli művek és releváns szakirodalom alapján, kiválasztott példákon keresztül vizsgálja, hogy a 19. századi, párhuzamos európai filológiai² [1] fejlődés közepette, a magyar-német kulturális kapcsolatok részeként, milyen folyamatok, események és művek fémjelzik a Grimm-fivérek műveinek magyarországi recepcióját és hatását. A dolgozat - ezen túlmenően - foglalkozik a Grimm-mesék kortárs hazai recepciójával is.³

Abstract

On the occasion of the 200th anniversary of the first edition of Grimm's Fairy Tales, several researchers in the world have dealt with the Brothers Grimm's pioneering folkloristic, literary and linguistic work and its reception and influence in specific national cultures. On the basis of selected examples of works the present paper aims to investigate what kind of processes, events and works hallmark the reception and influence of the Brothers Grimm's work in Hungary during the European philological development in the 19th century and the Hungarian-German scientific relations at that time. In addition, I also discuss the contemporary reception of Grimm's Fairy Tales in Hungary.

Kulcsszavak: Grimm-fivérek, magyarországi recepció és hatás, filológiai fejlődés

Keywords: Brothers Grimm, reception and influence in Hungary, philological development

1. Bevezetés

A romantika-korabeli mesegyűjtés és -kutatás elindítói és a német filológia megalapozói Jacob és Wilhelm Grimm *Kinder- und Hausmärchen*, (1812) (*Gyermek- és házi mesék*)⁴ címmel kiadott mesegyűjteménye a 19. századi folklorisztikai programok alapjává

¹ Lásd: a Kasseli Egyetem által rendezett „Märchen, Mythen und Moderne” (Mesék, mítoszok és modern irodalom) c. világkonferencia programját. <http://www.uni-kassel.de/projekte/brueder-grimm-kongress-2012/startseite.html> (2014. jan.20.)

² A filológia fogalmát a következő definíció értelmében használjuk: 1.Valamely nép(csoport) vagy nyelvcsalád nyelvével, irodalmával és művelődésével foglalkozó tudomány. 2. Írott szövegeket hitelességük, forrásaik szempontjából vizsgáló, tárgyátörténetileg, nyelvileg stb. magyarázó tudományág.

³ A szerző közlésre elfogadott, 2014-ben Németországban megjelenő, a kutatáshoz kapcsolódó tanulmánya:

Sarolta Lipóczy: Die Rezeption und Wirkung der philologischen Tätigkeiten von Jacob und Wilhelm Grimm in Ungarn. In: C. Brinker-von der Heyde, H. Ehrhardt, H.-H. Ewers, A. Inder (Hrsg.): Frankfurt a. M. u. a.: Peter Lang Verlag. Märchen, Mythen und Moderne. 200 Jahre Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main u. a. 2014.

⁴ A tárgyalt művek címét először a mű megjelenésének nyelvén adjuk meg.

vált. A Grimm-mesék a német irodalom leggyakrabban lefordított alkotásai, amelyek korunkban is nagy hatással vannak a befogadókra és élénken foglalkoztatják a kutatókat. A germanisztika jelentős műveit megalkotó Grimm-fivérek műveikkel, tevékenységükkel világszerte befolyásolták a nyelv- és irodalomtudomány, valamint a folklorisztika fejlődését. A *Deutsche Mythologie* (1835) (*Német mitológia*), a *Deutsche Grammatik*, (1819-1837) (*Német nyelvtan*) a német mitológiával és nyelvészettel való tudományos foglalkozás fundamentumaihoz tartoznak, a *Deutsches Wörterbuch* (1854) (*Német szótár*) a germanisztika monumentális műve, a német nyelv legátfogóbb szótára.

2. Az első magyar népmesegyűjtemény az európai irodalmi áramlatok kontextusában

A Grimm-fivérek folklorisztikai tevékenysége hatással volt az első magyar népmesegyűjtemény létrejöttére is. E mesegyűjtemény a *Kinder- und Hausmärchen* (*Gyermek- és házi mesék*) kiadása után 10 évvel jelent meg Bécsben, Georg von Gaal: (1783-1855): *Märchen der Magyaren* (1822) (*A magyarok meséi*) c. kötetként német nyelven. A pozsonyi születésű Gaal György bölcsészettudományokat és jogot tanult. Korának többnyelvű, hungarus tudatú, művelt képviselője volt. 1811-től a bécsi Eszterházy-könyvtár könyvtárnokaként tapasztalta, hogy a magyar kultúra meglehetősen ismeretlen a Habsburg Monarchiában. Ezt a tényt részben nyelvi akadályokra vezette vissza.

Népköltészeti érdeklődésének kialakulását volt tanára, Dugonics András (1740-1818), az *Etelka*⁵ c. regény és történelmi tanulmány szerzője is inspirálta. Gaal György, mint író és műfordító ismerte az európai irodalmi tendenciákat. Feltételezhetően részt vett 1812-ben Jacob Grimm bécsi előadásán is. Német nyelvű olvasóközönségnek készült mesegyűjteményének megjelenése egybeesett a nemzeti népi hagyományok felfedezésének és a nemzeti nyelvi izoláció feloldásának európai igényével.

„A kelet-közép-európai irodalmak a XVIII—XIX. század fordulóján tudatosították a maguk számára azt a törekvést és célt, hogy a nemzeti nyelvi elszigeteltséget fel kell számolni, és be kell kapcsolódni a lassan-lassan kialakuló európai irodalmi „munkamegosztás”-ba.” [2] Ennek következtében megkezdődött egyrészt az anyanyelvi irodalmi hagyományok felfedezése, másrészt az anyanyelvi irodalom idegen nyelven történő bemutatása.

Gaal György a magyar kultúra elkötelezett, német nyelvű közvetítőjévé vált. A kultúraközvetítést olyan művei szolgálták, mint pl. a *Märchen der Magyaren* (1822) (*A magyarok meséi*), *Sprüchwörterbuch in 6 Sprachen* (1930) (*Szólásmondások 6 nyelven*), *Mythologisches Tachenbuch* (1833) (*Mitológiai Zsebkönyv*), *Erzählungen, Sagen, Märchen und historische Anekdoten, übersetzt aus 5 Sprachen*, (1834) (*Elbeszélések, mondák, mesék és történelmi anekdoták fordítása 5 nyelvről*), *Sagen und Erzählungen, übersetzt aus dem Ungarischen* (1834) (*Magyar nyelvről fordított mondák és novellák*) (1834). [3]

---

⁵Idézet Dugonics András: *Etelka* c. művének előszavából: A' magyar Közmondásokat, Példa-beszédeket néhol tömöttebben-is bele-kerítettem: hogy Nyelvünknek ezen gyöngyei a' Tengerbe ne veszzenek Szél-vizeinkben. (Dugonics András: *Etelka*. Sajtó alá rendezte Penke Olga. Kossuth Egyetemi Kiadó. Debrecen, 2002.10. p.)

2.1. Gaal György: *Märchen der Magyaren* (A magyarok meséi)⁶ c. népmese-gyűjteményének kiadása és sajátosságai

A kor minden népmese-gyűjtőjét, átdolgozóját foglalkoztatták bizonyos folklorisztikai alapkérdések: Milyen körben kell keresni a nemzeti kultúra 'népi' forrásait és azok közlőit? Kik legyenek a mesék címetestjei? Milyen átdolgozási folyamaton menjenek át a mesék, hogy azok a népi kultúrát közvetítve törhessenek utat a szépirodalmi művek befogadói felé?

E kérdések korábbi évszázadok mesegyűjtőinél is felmerültek és a válaszok eltérőek voltak.⁷ A 19. sz. elején a nemzeti kultúra hangsúlyozása és a népköltészet romantika-korabeli térhódítása a nemzeti irodalmakban,⁸ valamint a tudatos folklorisztikai kutatómunka kibontakozása új helyzetet teremtett a népmese-gyűjtés területén.

Gaal György gyűjteményének előszavát olvasva megtudhatjuk, hogy gyűjtőmunkája több mint 10 évig tartott és jelentős költségekkel járt. [4] Mint írja, „*sehol sem volt egy Viehmanné,⁹ aki önként mesélt volna, sehol egy írnok, aki lejegyezte volna az elmesélteket*”. „*De megismertem egy idős hadirokkantat, akinek minden tudománya a magyar nyelv volt, és az ő segítségével nagyszámú mese birtokába jutottam, amelyeket a már korábban gyűjtött mesékkel össze tudtam hasonlítani...*”.¹⁰ [5]

A Gaal-hagyaték szerint Gaal György összesen 110 népmesét jegyzett le. A legtöbb mesét a Habsburg Monarchia hadseregének Bécsben állomásozó magyar katonái mondták tollba, közülük is Varga József, a hadsereg 4. 'kompániájá'-nak katonája. [6] A gyűjtemény előszavából kiderül, hogy Gaal György barátai köréből is többekkel kapcsolatban állt a mesegyűjtés és a gyűjtemény kiadása céljából. [7] A *magyarok meséi* c. gyűjtemény 17 mesét tartalmaz, amelyeket a gyűjtő magyar nyelvről németre fordított és egy bizonyos poétikai koncepció szerint átdolgozott. Struktúrája a Grimm-fivérek gyűjteményének szerkezeti rendezettségét mutatja.

Minden mesegyűjtemény esetében fontos kérdés, hogy gyűjtője milyen olvasóközönségnek szánta és milyen mértékben dolgozta át a gyűjtött meséket, illetve, milyen mértékben tudta közvetíteni a nép szemléletét, nyelvét.

A Grimm-fivérek három szempontjának teljesülését – a gyermekekhez fordulást, a népi és a nemzeti kultúra erősítésének szándékát - e gyűjteményben nem találhatjuk meg maradéktalanul. Gaal György gyűjteményében a „gyermekekhez fordulás” szempontja nem érvényesül kellőképpen. A meseátdolgozások során módosultak továbbá a népi kultúra felfedezésének és közvetítésének a Grimm-fivérekénél alkalmazott szempontjai is. A gyűjtemény a romantika-korabeli német elbeszélői tendenciára is épített. A szövegek átdolgozása során Gaal György nem csak Grimmék, hanem Musäus német író stílusát is követi. Itt említjük meg, hogy Gaal a mesék fordítása során fordítástechnikai elképzeléseket is megfogalmazott.

Georg Stier, Gaal György meséinek későbbi kiadója írja mesegyűjteményének előszavában: „*Mielőtt még a Grimm-mesék első kötete megjelent, Gaal György – Dugonics*

⁶ Georg von Gaal: *Märchen der Magyaren* c. kötetének eredeti kiadása tanulmányozható a Magyar Tudományos Akadémia olvasótermében.

⁷ V.ö.: pl. a tündérmesék eredete vagy Charles Perrault meséi.

⁸ A 19. sz. elején a népmesét a magyar irodalom sem ismerte el szépirodalomként. Az első kötet Magyarországon, amelyet a kor irodalmát meghatározó Kisfaludi Társaság adott ki, Erdélyi János: *Népdalok és népmondák* (1876) c. gyűjteménye volt.

⁹ Mint ahogyan az a Grimm-filológiából ismeretes, a Grimm-fivérek egyik mesemondója a frankofón műveltségű Dorothea Viehmann, egy gazdag kereskedő lánya, Franciaországból száműzött és Németországban, Kassel környékén megtelepedett hugenották leszármazottja volt. Jelentős, ismert mesék 'alapanyaga' került be a Grimm-mesegyűjteménybe az ő elbeszélése nyomán.

¹⁰ Az idézetet német eredetiből e cikk szerzője fordította.

motivációja által – elkezdte gyűjteni a magyar népmeséket.” Wilhelm Grimm gondolatait idézve folytatja: „Gaal György fent említett hagyatékának kiadásától bizonyára sokat lehet várni, mivel az – ügyes közreadás esetén – elvezet a Gaal által megszépített mesék eredetijéhez.” [8]

Gaal György mesegyűjtménye a Grimm-fivérek munkásságának ismeretében jött létre. A *Kinder- und Hausmärchen* (Gyermek és házi mesék) 3. kiadásának előszavában Wilhelm Grimm köszönetet mondott Gaal Györgynek a mesék összegyűjtéséért, az átdolgozás stílusát azonban kritikával illette. „Mindenütt felismerhető az igazi, gyakran találó alaphang és ezért köszönet a gyűjtőnek; kifogásolható azonban az átdolgozás, mert elnyújtottak a mesék és időnként az a hamis ironia jellemzi őket, amelyektől a modern elbeszélők nem tudnak szabadulni. De a mesék legtöbbje megfelel a hasonló német meséknek.”¹¹[9]

A mesegyűjtők figyelemmel kísérték egymás tevékenységét. A *Märchen der Magyaren* (A magyarok meséi) bekerült az európai mesegyűjtményének sorába. Fontos érdeme, hogy szerzőjének sikerült a magyar népmesekincs bizonyos darabjait megmenteni és előbb német majd később magyar nyelven is megjelentetni. A magyar műfordítás segítette a népköltészet irodalmi elismertetését. [10] Gaal György elsősorban népköltészetet akart megőrizni és közreadni. Ez a szándék megkülönbözteti gyűjtményét az azt megelőzőktől. „A magyarok meséi” az első - néprajzi szempontból is használható – magyar népköltési gyűjtmény.¹²

Gaal György mesei hagyatékának 7 darabja magyar nyelven elsőként Erdélyi János (1814-1868) gyűjtményében jelent meg. Majd Kazinczy Gábor és Toldy Ferenc adott ki egy háromkötetes mesegyűjtményt: *Gaal György magyar népmesegyűjtménye* címmel (1857-1859)¹³. Minden kiadás újabb alkalom a hivatkozásra a Grimm-fivérek munkájára is. További mesék későbbi gyűjtményekbe kerültek be. A mai napig maradtak azonban kiadatlan darabjai a Gaal György által lejegyzett meséknek.¹⁴

3. További filológiai hatások

Gaal Györgyöt és két kortársát, Gróf Majláth Jánost és Mednyánszky Alajost ’bécsi triász’-ként emlegették [11]. Gr. Johann Mailath: (1786-1855): *Magyarische Sagen, Märchen und Erzählungen* (Magyar mondák, mesék és elbeszélések) c., 1825-ben megjelent kötete anyagának gyűjtése során a szerzőt Grimmék tevékenysége, átdolgozása során pedig a kortárs német író, Ludwig Tieck: *Phantasia* c. mese- és elbeszélés-gyűjtménye inspirálta. A Grimm-gyűjtmény által felkeltett érdeklődés jegyében készült német nyelven kiadott magyar mesegyűjtménye, amely csupán két évvel követte Gaal György úttörő munkáját, első formájában 16, a 2. kiadásban 24 szöveget tartalmaz. Fele eredeti alkotás, másik részét különböző változatokból állította össze. Majláth színvonalas műfordításokat is készített magyar nyelvről németre.¹⁵

¹¹ Az idézetet német eredetiből e cikk szerzője fordította.

¹² V.ö.: <http://mek.oszk.hu/02100/02152/html/05/4.html>

¹³ Gaal György magyar népmesegyűjtménye (1-3. kötet). Kiadták: Kazinczy Gábor és Toldy Ferenc. Pesten, Pfeifer Ferdinánd sajátja, M. DCCC. LVII. (<http://mek.oszk.hu/10600/10625/html/>) (2012. 11. 06.)

¹⁴ Itt teszünk említést Gaal György háromkötetes mesegyűjtményének legújabb kiadásáról:

Gaal György magyar népmesegyűjtménye I-II-III. kötet egyben. Nemzeti Örökség Kiadó 2013

¹⁵ Többek között Csokonai és Kisfaludy Sándor verseit fordította.) Vö.: http://www.magyarulbabelben.net/works/hu/Mailath,_Johann_Graf

A német romantika hatását mutatja Alajos Mednyánszky (1784-1844): *Erzählungen, Sagen und Legenden aus Ungarns Vorzeit* (Pest, 1829) (*Régi magyar elbeszélések, mondák és legendák*) c. német nyelvű kötete, amely Gaal György és Majláth János műveihez hasonlóan, a német nyelvű olvasóközönség igényeinek kielégítésére szolgált.

Mednyánszky fia közvetítő szerepet játszott Ipolyi Arnold (1823 – 1886) és a Grimm-fivérek között. Wilhelm Grimm nagyléptékű munkája, a *Deutsche Mythologie* (1835) (*Német mitológia*) nagy hatással volt Ipolyi Arnoldra, aki - 1100 összegyűjtött meséjén kívül - hosszú kutatómunka után megírta a *Magyar mythológiá-t* (1854).

Wilhelm Grimm *Deutsche Mythologie* c. háromkötetes munkája a germán törzsek kereszténnyé válása előtti idők vallási felfogását és életmódját jeleníti meg. Ő germán mitikus történetek és a német mesekincs darabjai egyaránt jelen vannak a nagy gyűjteményben. A kötet enciklopédikus struktúrája tükrözi szerzőjének, szerkesztőjének nagy műveltségét és az ismereteket rendszerező és magyarázó képességét.

Ugyanezt mondhatjuk Ipolyi Arnold: *Magyar mythológia* c. munkájáról is, amelynek anyagát a szerző 10 évig gyűjtötte, rendszerezte, fogalmazta. „A mythologia, legközönségesb értelemben véve, a hajdankor vagy inkább az úgynevezett pogány népek vallási hite s tana az isten s világról.” (Ipolyi 1854, XXXV) Kötetének előszavában Ipolyi Arnold többször hivatkozik arra, hogy Wilhelm Grimm munkáját mintának tekintette „...az összes jelenségek, fogalmak s képzetek viszonyos egymásrai befolyásában, követve a mythológiai adat s kombinációkban merész, de amazokban eszélyes óvatossággal tartózkodó Grimm tanácsát., [12]

A kor jelentős magyar népmesegyűjtője és átdolgozója az erdélyi származású, 1835-ben Berlinben tanult teológus, Kriza János (1811-1875). Híres kötete, a *Vadrózsák. Kriza János székely népmese gyűjteménye* (1863) néhány vonatkozásban a Grimm-fivérek elvárásait mutatja. A kötet felépítése, a szerző törekvése az autentikus népi hangvétel megőrzésére és az univerzalitásra a nagy német elődök hatását sejteti.

Jacob Grimm *Deutsche Grammatik* (1822) (*Német nyelvtan*) c. munkájának megjelenését nagy érdeklődéssel fogadták a magyarországi nyelvészek. Példaként Riedl Szendét (1931-1873) említjük, aki Jacob Grimm tevékenységének nagy tisztelője és elismerője volt. Riedl törekedett az európai nyelvtudomány újabb eredményeinek megismerésére és alkalmazására. Jacob Grimm nyelvészeti munkája hatással volt *Magyarische Grammatik* (Wien, 1858) ¹⁶(*Magyar nyelvtan*) c. kötetének kiadására.

4. Jacob és Wilhelm Grimm elismertsége Magyarországon

A magyar és a német tudósok közötti jól kimutatható kapcsolatok eredményezték, hogy a Grimm-fivérek még életükben nagy elismertségnek örvendtek Magyarországon. Jacob Grimm 1858-ban – választás útján - a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja lett. Neve megtalálható a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjainak névsorában.¹⁷

Riedl Szende 1873-ban, Jacob Grimm halálának 10. évfordulóján emlékbeszédben emlékezett meg Jacob Grimmről a Magyar Tudományos Akadémián. Ennek során a német tudóst „Akadémiánk elhunyt külföldi tagjainak egyik legnemesebbje”-nek nevezi. [13] Magyarországi nyelvészként Jacob Grimm szellemi barátjának tartja magát és halhatatlannak a német nyelvész munkáit. Méltatja Jacob Grimm rendszerező történeti nyelvtanát. Kiemeli,

¹⁶ Riedl Anselm Mansvet: „Magyarische Grammatik” Wien 1958, Wilhelm Braumüller k.k., Hofbuchhändler <http://mek.oszk.hu/04600/04676/04676.pdf> (2013.07.30.)

¹⁷ Grimm, Jacob (1785–1863) német nyelvész, irodalomtörténész, etnográfus. Külső tag 1858-tól. (Vö.: www.mta.hu)

hogy 'Grimm Jakab' nyelvészeti koncepciója Németországban az addigi nyelvtanokat lényegesen átalakította, és „*saját nyelvészetünk felvirágzását is hathatósan elő fogja mozdítani*”. [14] Arra is utal mindemellett, hogy hol haladták túl Jacob Grimm nyelvészeti szemléletét az újabb kutatások. A Grimm-féle hangváltozási törvény pl. „*új derítő fényben részesült*”. [15]

A Grimm-fivérek utolsó nagy munkáját - *Deutsches Wörterbuch* (1. kötet:1854, 33. kötet: 1960) (*Német szótár*) - ugyancsak nagy elismeréssel illette a magyarországi tudós. „*Az egész előszót kellene idéznem, ha ezen nagyszerű mű alaptervét s berendezését akarnám jellemezni.*”-írja.[16] Utal arra, hogy a jövőbeni összehasonlító nyelvészeti kutatások módosíthatják a Grimm-szótárban leírtakat. „*Azonban mind ez valószínűleg csak azon határokon belül fog történni, a melyeket Grimm maga szabott ki s a melyeken változtatni a tudomány kára nélkül nem volna lehetséges.*” [17]

A Grimm-fivérek későbbi méltatói közül e helyen Ortutay Gyula szavait idézzük. A folklórkutató a következőképpen határozta meg a Grimm-fivérek jelentőségét a magyar folklorisztika fejlődésében: „*A Grimm-testvérek jelentősége a magyar folklór történetében különösen kiemelkedő:valójában meg sem lehetne írni nélkülük a magyar folklór történetét.*” [18]

5. Adalékok a Grimm-mesék magyar műfordításaihoz

A Grimm-fivérek *Gyermek- és házi mesék* c. kötetéből meglehetősen későn, csak 1861-ben jelentek meg az első magyar műfordítások „*Gyermek- és házi regék*”¹⁸ címmel, Nagy István fordításában. A műfordítás késői megjelenése feltehetően a korabeli magyar olvasó közönség erős német nyelvűségével magyarázható. A Grimm-mesékből napjainkig – több műfordító közreműködésével - kb. 90 különböző kiadás jelent meg magyarul, amelyek közül több 10 további kiadást megélt. 1945 és 1963 között pl. 568 500 példányban került piacra a kötet anyagának magyar nyelvű válogatása.[19]

A Grimm-mesék legjelentősebb magyar nyelvű átdolgozója az író, szerkesztő, műfordító, népmesegyűjtő és kultúrpolitikus, Benedek Elek (1859-1929) 1904-ben adott ki a Grimm-mesékből saját fordításában és átdolgozásában¹⁹ egy válogatást. Kötetében több olyan mese található, amelynek magyar fordítása először látott napvilágot magyar nyelven. Benedek Elek volt a *Rotkäppchen und der böse Wolf* (Piroska és a farkas) *Hänsel und Gretel* (Jancsi és Juliska), *Schneewittchen* (Hófehérke), *Dornröschen* (Csipkerózsika), *Frau Holle* (Holle anyó) c. mesék első magyar műfordítója. Ez egyben azt is jelentette, hogy az ő költői, a magyar kultúrához igazított elnevezései kerültek be a köztudatba, és a meseolvasók ezeken szocializálódtak.

A *Gyermek- és házi mesék* teljes körű, szöveghű fordítása 1989-ben jelent meg Adamik Lajos és Márton László, a német irodalom neves műfordítóinak munkájaként a - nem gyermekkönyveket forgalmazó - Magvető Kiadónál. A műfordítók nem az eddig megjelent műfordításokra építettek, hanem az eredeti szövegből kiindulva végezték fordítói munkájukat. Így lett *Rotkäppchen* szöveghű fordításban *Piros búbocska*, *Hänsel und Gretel* pedig *Jánoska és Margitka*. A gyermek- és ifjúsági irodalom aspektusából megfogalmazott kortárs irodalomkritika képviselői Benedek Elek elnevezései mellett érvelnek. [20] Nem vitathatjuk el azonban az eredeti kultúrát bemutató, szöveghű műfordítás jogát sem a magyar filológiától. A műfordítók a *Német mondák* új fordításánál is az eredeti szövegből indultak ki.²⁰

¹⁸ Grimm gyermek- és házi regék (I-II.) Budapest, Lauffer Verlag, 1861. 212 p.

¹⁹ Grimm testvérek meséi. Magyarba átvette Benedek Elek. Franklin Társulat, Budapest 1904.

²⁰ Jacob és Wilhelm Grimm: Német mondák. Kalligramm Kiadó, 2009

Kiadók, műfordítók, illusztrátorok ma is aktívan dolgoznak a Grimm-fivérek szellemi hagyatékának újabb kiadásain vagy azok adaptálásán a média-gyermekkor világához²¹.

6. Összefoglalás és következtetések

Tanulmányunkban a Grimm-fivérek tevékenységének magyarországi hatását példák alapján vizsgálva bebizonyítottuk, hogy a folklorisztikai, nyelvészeti és irodalmi folyamatok során nagy jelentőséggel bírnak a nemzetközi hatások és kölcsönhatások. A nemzeti filológiák nem csak hazai, hanem európai folyamatok által is kísérve, párhuzamosan, sok esetben egymással kölcsönhatásban fejlődnek. A dolgozatban elemzett 19. századi filológiai kapcsolatok a Habsburg Monarchia, majd pedig az Osztrák-Magyar Monarchia keretén belül erős német nyelvűség közepette zajlottak. Ez megkönnyítette a hatások és kölcsönhatások érvényesülését a folklór, a nyelvészet és irodalom német nyelvű képviselőinél. A polgári nemzetté válás folyamata és a magyar nyelvűség erősödése a kultúra-közvetítésben megnövelte a műfordítások jelentőségét.

A *Gyermek- és házi mesék* révén világhírűvé vált Grimm-fivérek kutatói, tudósi mivoltukban is nagy hatást gyakoroltak a magyar filológia fejlődésére. A vizsgált témához kapcsolódó kortárs érdeklődést új kiadások, tanulmányok, doktori disszertációk mutatják. A kutatás izgalmas feladata a magyar-német filológiai kapcsolatok további elemzése.

Hivatkozások

- [1] Magyar Értelmező Kéziszótár Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003. 394.p.
- [2] Fried István: Irodalmi áramlatok és kölcsönhatások Kelet-Közép-Európa irodalmaiban (dt. Literarische Strömungen und Wechselwirkungen in den Literaturen von Ost- Mittel-Europa) In: Moritz Csáky – Horst Haselsteiner -Klaniczay Tibor-Rédei Károly (Hrsg.): A magyar nyelv és kultúra a Duna völgyében. Die ungarische Sprache und Kultur im Donauraum. Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Budapest-Wien 1989 (268 p.) 29. p.
http://mek.oszk.hu/06300/06382/pdf/dunavolgy1_1resz.pdf (Letöltés: 2013.07.22.)
- [3]Österreichisches Biographisches Lexikon (Osztrák életrajzi lexikon)
http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_G/Gaal_Georg_1783_1855.xml (2012.10.25.)
- [4] Gaal Georg von: Märchen der Magyaren, Wien, Druck und Verlag J. B. Wallishausser 1822. (465 p.) 4. p.
- [5] U.o. 5. p.
- [6] Domokos Mariann: Mesemondók és mesegyűjtők a 19. században: Marosi Gergely és mesélői In: Tanulmányok a XIX. századi magyar szövegfolklórról. Szerk.: Gulyás Judit. ELTE BTK Folklore Tanszék Budapest 2008 (243 – 278 p.) 244.p.
- [7] Gaal Georg von: Märchen der Magyaren, Wien, Druck und Verlag J. B. Wallishausser 1822. (465 p.) 5. p.
- [8] Ungarische Volksmärchen nach der aus Gaals Nachlass herausgegebenen Urschrift übersetzt von G. Stier. Pesth, 1857. 3. p.
- [9] Brüder Grimm: *Kinder- und Haus-Märchen Band 3 (1856)*. Dieterich, Göttingen 1856, Digitale Volltext-Ausgabe in Wikisource, URL: [http://de.wikisource.org/w/index.php?title=Seite:Kinder_und_Hausm%C3%A4rchen_\(Grimm\)_1856_III_345.jpg&oldid=1114451](http://de.wikisource.org/w/index.php?title=Seite:Kinder_und_Hausm%C3%A4rchen_(Grimm)_1856_III_345.jpg&oldid=1114451) (Letöltés: 2010.05.24)

---

²¹ Lásd pl.: *Grimm-Märchen Manga*, Delta Vision, Budapest 2007

- [10] Ujváry Zoltán: Nemzeti, vallási és hagyományos gazdálkodási terek szellemi öröksége IV. A folklórkutatás eredményei a XIX. században. Kiadja: Bölcsész Konzorcium, Debrecen 2006. 19. p.
- [11] Voigt Vilmos: A magyar mese- és mondakutatás bécsi triásza.
In: A magyar nyelv és kultúra a Duna völgyében. Budapest, 1989. (375 – 379) 375. p.
- [12]Ipolyi Arnold: Magyar mythologia. Heckenast Gusztáv, Pest 1854
https://archive.org/details/magyarmythologi00ipolgoog_10.o. (Letöltés: 2012. 10. 28.)
- [13] Riedl Szende: Emlékbeszéd Grimm Jakob külső tag felett. Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. IX. (1873) Nr. 3. 1. p.
<http://digilib.mtak.hu/B336/issues/vol03/B3360310.pdf> (Letöltés: 2013.07.30.)
- [14] U.o. 9. p.
- [15] U.o. 10. p.
- [16] U.o. 11. p.
- [17] U.o. 12. p.
- [18] Ortutay Gyula: Jacob Grimm és a magyar folklorisztika In: Ortutay Gyula: A nép művészete. Gondolat, Budapest 1981. (261-282.) 262.p.
- [19] Ortutay Gyula: Jacob Grimm és a magyar folklorisztika In: Ortutay Gyula: A nép művészete. Gondolat, Budapest 1981. 261-282.) 275.p.
- [20] Bárdos József: Benedek Elek, a zseniális átdolgozó In: Elektronikus Könyv és nevelés
http://epa.oszk.hu/01200/01245/00044/bj_0904.htm (Letöltés: 2013.07.22.)

Szerző

Lipócziné Dr. Csabai Sarolta főiskolai tanár

Idegennyelvi és Továbbképzési Intézet, Tanítóképző Főiskolai Kar, Kecskeméti Főiskola, 6000 Kecskemét, Kaszap u. 6-14. Magyarország, E-mail: lipoczine.sarolta@tfk.kefo.hu